

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Валентина Георгиева Ганева-Райчева,
Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей
при Българската академия на науките,
върху научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„професор” по професионално направление 2.1. Филология (Антропология на
българите. Български фолклор), обявен в Държавен вестник, бр. 54 от 29.06.2021,
с кандидат доц. д.ф.н. Николай Георгиев Папучиев

Със заповед РД 38-368 от 21.07.2021 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски” съм определена за член на научното жури във връзка с конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” за нуждите на Факултет „Славянски филологии”. Доц. д.ф.н. Николай Георгиев Папучиев, на основен трудов договор в Софийския университет, е единственият кандидат в конкурса. Представеният от него комплект материали е в съответствие с Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” и включва всички изискващи се документи.

Кратко представяне на кандидата и обща характеристика на дейността му. Николай Папучиев е магистър филолог със специализация по етнология на ЮЗУ „Неофит Рилски” в Благоевград (1997). По програма „Сократес” завършва магистърска програма по социология в Университета в Лунд, Швеция (2001–2002). В периода 2005–2007 г. е асистент в ЮЗУ „Неофит Рилски”. През 2007 г. защитава дисертация „Родствена система и родствени отношения на българите християни” и получава образователната и научна степен „доктор”. В периода 2009–2013 г. работи като главен асистент в СУ „Св. Климент Охридски”. През 2013 г. е избран на академичната длъжност „доцент” в същия университет. През 2016 г. получава научната степен „доктор на науките” в професионално направление 2.1. Филология (Антропология на българите, български фолклор) с докторска теза „Преобразяване на традиционната култура в модерен разказ за нацията. Антропология на вещта и символните форми”. От 2019 г. е ръководител на Катедра „Българска литература” във Факултета по славянски филологии.

През годините Николай Папучиев реализира различни специализации в областта на социалните и хуманитарните науки: в Университета „Мария Кюри-Склодовска“, Люблин, Полша (2011), в Института по славистика към Полската академия на науките (2014–2015), в Грац, Австрия (2015). Осъществява преподавателска мобилност ERASMUS в Полша и е лектор в Университета „Мария Кюри-Склодовска“, Люблин, във Варшавския университет, в Университета в Лотц, в Университета „Адам Мицкевич“, Познан.

Доц. Папучиев е лектор по културна антропология и фолклор, координатор на магистърска програма „Интерпретативна антропология“ в СУ „Св. Климент Охридски“. Ръководител е на Антропологичния дискуссионен клуб към Факултет „Славянски филологии“. Редактор е в Годишник на Факултета по славянски филологии.

Кандидатът е член на Международното общество за етнология и фолклор (SIEF), както и на Сдружението на културните антрополози „Етносфера“, Познан, Полша.

Научен ръководител е на 2 успешно защитили докторантки, ръководител на над 20 дипломни работи, а от 2015 г. е научен наставник на 10 студенти по програмата на МОН „Студентски практики“.

Има 32 участия в конференции, голяма част от които международни, участия в 15 научноизследователски проекта, както и в 2 образователни.

Кандидатът е автор на 4 монографии, на 2 учебника по културна антропология, на 2 студии и 51 статии (10 в съавторство). Участва като съставител на 5 тематични издания.

Краткото представяне показва, че доц. д.ф.н. Николай Папучиев притежава необходимия научен и професионален опит във връзка с обявения конкурс.

Оценка на научната дейност и приносите. В конкурса за академичната длъжност „професор“ доц. Николай Папучиев участва с 2 монографии – *Музеят – възможен и невъзможен. Предизвикателства на масовата култура, стратегии на пазара и носталгично помнене на миналото* (София: Изд. „Кралица Маб“, 2019. 315 с.), *Фестивали. Мрежи. Идентичности. Маскарадните игри в Перник и регионалните им отражения* (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2021. 240 с.) и

с 3 студии и статии – „Смяната на имената като сюжет в киното от периода на Прехода и след него”, „Сурва в Перник и спецификите на политиките за опазване на културното наследство в епохата на НРБ”, „Граф Дракула и художествените образи на злото: Имагологии, идеологии, туризъм”.

Представените публикации отразяват целенасочения интерес на автора към съвременната култура и валоризацията на наследства в една епоха, определяна като хипермодерна с две важни тенденции – консумативност и индивидуализация. Тази култура е ориентирана по нов начин към бъдещето и миналото. Според френския философ Жил Липовецки в обществото се наблюдава „истинска треска по наследството и възпоменаването”, като всичко става „претекст за запазване и музеифициране, включително и неотдавнашните неща”. Своеобразното оценностяване на миналото според изследователите не е основано на желанието на съвременника да следва традициите. Миналото е инструмент за по-добро съществуване, свързано едновременно с качеството на живота, с респекта към природните дадености и наследството и с естетическите удоволствия. Тези специфики на съвременното общество и култура са основа, върху която доц. Папучиев разгръща с вещина и прецизност анализите на отделни случаи.

Безспорно изследването на процеси, които продължават да се развиват, е предизвикателство, с което кандидатът се справя успешно и компетентно. Основен фокус в неговия интерес е прекодирането на смисли във времето, вътрешните напрежения между идеологически конструкти, емблематични за определен исторически период, и тяхното приспособяване и приложение в съвременната масова, пазарно ориентирана култура. Анализите се полагат в широк културен, социален и политически контекст. Дахронният и синхронният срез на културата се подпомагат, за да се открие „моментната снимка” на изследваните явления, актуалната ситуация и евентуалните ѝ промени във времето.

Като важно достойнство на представените текстове откроявам задълбочените теренни проучвания, които включват широк набор от утвърдени в антропологията методи за набиране на информация.

За обхващане на тенденциите в широк културен контекст е използван интердисциплинарен аналитичен инструментариум с акцент върху идеи, развити във феноменологията, рефлексивната антропология, психологията.

Монографията „Музеят – възможен и невъзможен. Предизвикателства на масовата култура, стратегии на пазара и носталгично помнене на миналото” илюстрира много добре казаното по-горе. В първа глава анализът е организиран около пет експозиции в различни държавни пространства (Музей на Братя Грим в Касел – „Светът на Грим”, „Къщата на Жулиета” във Верона, къщата музей „Баба Илийца” в с. Челопек, Врачанско, и музеите на открито „Скансен” в Стокхолм, Швеция, и „Етъра” в Габрово), чрез които се коментира визуализирането на големите наративи в условията на съвременната масова култура и индивидуализираното търсене, аспекти на комуникацията с посетителите, които водят до коренни промени в институциите на наследството. Втората глава на монографията е посветена на осмислянето на близкото минало и процесите на музеификация на социалистическия период чрез проучване на няколко частни сбирки. Аналитичен инструмент в тази част са теориите за колективната памет с фокус върху концептите за забравата и носталгията.

Авторът показва убедително как музеят се превръща в сцена, а артефактите – в декор с цел постигане на „автентичност на преживяването” чрез словесно, музикално и материално ревитализиране на миналото. Литературни произведения, филмови интерпретации, театрални постановки, музейни репрезентации се включват в изграждане на нови семантични конструкти, усвоени от популярната култура.

Други приносни моменти в монографичното изследване са рефлексите върху начините, по които днешното общество помни миналото си, както и наблюденията върху пазара, който се възползва от социалните нагласи, свързани с носталгията по близкото минало.

В монографията „Фестивали. Мрежи. Идентичности. Маскарадните игри в Перник и регионалните им отражения” доц. Папучиев предлага работещ модел за изследване на нематериалното културно наследство и неговата трансмисия в съвременността. Подходящ аналитичен инструмент е теорията на Пиер Бурдийо за

социалните практики и представи, т.е. за полетата, в които се разиграват социалните игри. Авторът убедително разкрива тяхната конструираност съобразно с присъщите им залози и позициите на социалните актьори. С вещина откроява двойствеността на техните роли – от една страна, тяхната предопределеност, предписаност, от друга – тяхната зависимост от интерпретацията в хода на играта. Чрез тази двойственост се осмисля както непрекъснатостта, така и прекъснатостта в културните традиции. Като приносни моменти откроявам анализите върху Сурва като „голяма игра”, която „се играе в културното поле”, като „поле на символни сблъсъци”, като „специфично поле, което събира дисперсните местни общности”; осмислянето на фестивала като „зона на консенсусна семиотична трансформация, посредством създаване на условия за игрово манифестиране и символно разрешаване на социалните напрежения”. Детайлно са представени социални конфликти и сътрудничества с цел постигане на по-голямо социално единство, резултат от икономически и политически стратегии.

Високо оценявам разгърнатото и задълбочено представяне на случая Брезник и изводите за предоговаряне на разбирането за културно наследство в контекстите на родствената и селищната общност.

Сред приносите на монографията е прилагането на теорията за заинтересованите страни. Фестивалът на маскарадните игри в Перник се анализира като регулативен механизъм, при който се осъществява взаимодействието между заинтересовани страни – участници в Сурва, организатори, местни жители и др. Теорията на заинтересованите страни позволява на изследователя да проникне отвън наследеното от миналото, да открие Сурва като символен капитал на местните общности, като насочи вниманието към мобилизацията на налични или потенциални ресурси и покаже тяхното конвертиране в социален, културен, икономически капитал.

Други достойнства на труда са рефлексите, свързани с разбирането за традиция и автентичност в различните исторически периоди, разсъжденията за маските и атрибутите, както и на самата Сурва като бранд, наблюденията върху практиките на културен мениджмънт, анализите на фестивала като проява на традицията, валоризирано наследство и част от фестивализацията на културата.

Студиите и статиите, с които доц. Папучиев участва в конкурса, обхващат различни аспекти на процеси, свързани с преработване от културата на социална травма и политическа криза, с политически употреби на фолклорната традиция и с механизми за създаване на туристически продукт.

В студията „Смяната на имената като сюжет в киното от периода на Прехода и след него” се анализират в съпоставителен план два филма (от 1994 и от 2017 г.), които показват социални и културни аспекти на т.нар. Преход и периода след него, за да се разкрият промените в колективните образи, отношението към историята, проблеми на груповите идентичности.

В статията „Сурва в Перник и спецификите на политиките за опазване на културното наследство в епохата на НРБ” са представени резултати от изследването на Международния фестивал на маскарадните игри „Сурва”. Въпросите за традициите, наследството и старите и нови форми на наследени ритуали се анализират в светлината на идеологията, наложена в обществения живот след 1944 г. На основата на проучването на документални свидетелства се разкриват скрити страни на провежданата културна политика в страната през този период.

В статията „Граф Дракула и художествените образи на злото: Имагологии, идеологии, туризъм” фокусът е върху ролята на романа на Брам Стокър „Дракула“ и негови литературни и филмови интерпретации през XX и първите десетилетия на XXI в. за генериране на образи за масово потребление. Убедително са разкрити механизмите при конструирането на туристически продукт – превръщането на замъка Бран в популярен музей.

В заключение, доц. д.ф.н. Николай Папучиев е утвърден учен и преподавател с авторитет в международната общност на антрополозите и етнологите. Неговите публикации са ценен принос в изучаването на процесите в съвременната култура и наследство в антропологична перспектива. Отличават се с теоретична дълбочина, съпоставителни анализи, с критично и прецизно боравене с категории и концепти, с обогатяване на познанието чрез интердисциплинарни подходи, с въвеждане в научно обръщение на резултати от лично проведени теренни проучвания.

Изследователските резултати, отразени в публикациите на кандидата, представят негов личен принос. Формулираните приноси са негова лична заслуга. Не се открива плагиатство. От справката за издирените цитати на негови изследвания се вижда, че той е разпознаваем учен.

Дейността на Николай Папучиев като университетски преподавател има важно значение за утвърждаване на преподаването по културна антропология и български фолклор и подготвянето на специалисти. Участието на кандидата като лектор по програма „Еразъм” е възможност за представяне на постиженията на българската антропология, на преподаването и изследователската дейност в СУ „Св. Климент Охридски”.

Документите и материалите, представени от кандидата, отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”.

Въз основа на казаното по-горе, давам своята положителна оценка и убедено препоръчам на Научното жури да изготви предложение до Факултетния съвет на Факултет „Славянски филологии” при СУ „Св. Климент Охридски” за избор на доц. д.ф.н. Николай Георгиев Папучиев на академичната длъжност „професор” по професионално направление 2.1. Филология (Антропология на българите. Български фолклор).

14.11.2021 г.

Рецензент:

(доц. д-р Валентина Ганева-Райчева)